

تاریخ دریافت: ۹۷/۱/۲۵

تاریخ پذیرش: ۹۹/۶/۳

صفحات: ۲۵-۴۶

تأثیر نیازهای روان‌شناختی بر جهت‌گیری آینده تحصیلی و هویت تحصیلی دانش‌آموزان

موسی جاودان*، رییس حسن رییس سعدی**

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی تأثیر نیازهای روان‌شناختی بر جهت‌گیری آینده تحصیلی و هویت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع اول متوسطه بندر لنگه در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ صورت گرفت. روش پژوهش حاضر، پس‌رویدادی (علی-مقایسه‌ای) است. بدین منظور تعداد ۲۸۰ دانش‌آموز دختر و پسر مقطع اول متوسطه به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند و با استفاده از سه پرسشنامه نیازهای اساسی روان‌شناختی (BNSS)، منزلت‌های هویت تحصیلی (AIS) و جهت‌گیری آینده (FO) مورد آزمون قرار گرفتند. برای تحلیل آماری داده‌های پژوهش از تحلیل واریانس تک‌متغیری (انوا) و چند متغیری (مانوا) استفاده شد. نتایج نشان داد بین جهت‌گیری آینده تحصیلی دانش‌آموزانی با خصیصه نیاز به خودمختاری و ارتباط و بین جهت‌گیری آینده تحصیلی دانش‌آموزانی با خصیصه نیاز به شایستگی و ارتباط تفاوت معنی‌دار وجود داشت. همچنین، نتایج نشان داد که بین هویت تحصیلی موفق دانش‌آموزانی با نیاز روان‌شناختی شایستگی و خودمختاری و بین هویت تحصیلی دنباله‌رو دانش‌آموزانی با نیاز روان‌شناختی خودمختاری و ارتباط تفاوت معنی‌دار وجود داشت. دیگر نتایج پژوهش نیز بیانگر آن بود که بین هویت‌های تحصیلی دیررس، سردرگم و موفق دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت معنی‌داری وجود داشت. در حالی که بین جهت‌گیری آینده تحصیلی دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت معنی‌داری دیده نشد. غالب بودن هویت تحصیلی سردرگم در دانش‌آموزان پسر در مقایسه با دانش‌آموزان دختر بالاتر بود.

واژگان کلیدی: نیاز روان‌شناختی، جهت‌گیری آینده، هویت تحصیلی، دانش‌آموز.

* استادیار، گروه مشاوره و روانشناسی، هسته‌ی پژوهشی تحقیقات علوم تربیتی و رفتاری، دانشگاه هرمزگان (نویسنده مسئول)
javdan4920@yahoo.com

** دکتری روانشناسی تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بندرعباس.

مقدمه

هر زمان که فعالیتی نیازهای روان‌شناختی^۱ آدمی را فعال کند، فرد به آن علاقه‌مند می‌شود و زمانی که فعالیتی نیازهای روان‌شناختی او را ارضا کند، احساس خشنودی می‌کند. نیازهای روان‌شناختی برای بررسی رفتار با انگیزه اهمیت دارند. بر اساس نظریه خودتعیینی (STD)^۲ ارگانیسم زنده دارای یک نظام اولیه، درونی و اساسی از نیازهای روان‌شناختی می‌باشد که در طول رشد و تعامل بیشتر ارگانیسم با محیط، پیچیده تر می‌شوند؛ تا آنجا که به صورت نظام‌های پیچیده‌تری از رفتار در می‌آیند. این نیازها عبارتند از نیاز به استقلال، شایستگی و پیوستگی است. طبق نظریه نیازهای اساسی روان‌شناختی به عنوان خرده نظریه‌ی خود تعین‌ی مطرح شده است، این سه نیاز جهانی بوده و در تمامی فرهنگ‌ها و اعصار وجود دارند و در واقع این سه نیاز مانند خوراک روان‌شناختی و درونی برای رشد و یکپارچگی و بهزیستی روانی لازم و ضروری‌اند (دسی و ریان^۳، ۲۰۰۰؛ دسی و وانستینکیست^۴، ۲۰۰۴). تحقیقات انجام گرفته در زمینه تأمین نیازهای روان‌شناختی، همگی بر منافع بسیار آن برای دانش‌آموزان حکایت دارد. برای مثال دانش‌آموزانی که احساس کنند در محیطی واقعی‌اند که از نیازهای آنان حمایت می‌شود، انگیزش درونی تری را تجربه می‌کنند و از حرمت و شایستگی ادراکی بیشتری برخوردار می‌شوند (شلدون و نیمیک^۵، ۲۰۰۶). در تحقیق کوری، دافنسکا، روفو و سارازین^۶ (۲۰۰۲) بر روی گروهی از دانش‌آموزان فرانسوی، مشخص شد که شایستگی ادراک شده به عنوان یک از ابعاد نیازهای روان‌شناختی با اهداف عملکرد-گرایشی و اهداف تسلط‌گرایشی مرتبط است. نتایج تحقیقات دفترچی و شیخ‌الاسلامی (۱۳۹۲) در زمینه بررسی رابطه نیازهای روان‌شناختی و جهت‌گیری هدف در دانش‌آموزان نشان داد نیاز به استقلال و نیاز به پیوستگی از قدرت پیش بین‌کنندگی مثبت و معنی‌داری برای جهت‌گیری هدف تسلط-گرایشی برخوردار می‌باشد و برآورده نیاز به استقلال و شایستگی، جهت‌گیری هدف عملکرد-گریزی را به صورت منفی و معنی‌داری پیش‌بینی می‌نماید. جهت‌گیری آینده در دانش‌آموزان از جمله متغیرهایی است که

1 . Basic psychological needs

2 . Self-determination theory

3 . Deci & Ryan

4 . Vansteenkiste

5 . Sheldon & Niemiec

6 . Cury, Da Fonséca, Rufo & Sarrazin

ارضای نیازهای روان‌شناختی در آن موثر است. جهت‌گیری آینده شامل تصورات افراد در ارتباط با آینده‌شان است، به طوری که این تصورات منعکس‌کننده ترس‌ها و امیدهای آنان است (سیگنیر و حلبی-خیر^۱، ۱۹۹۸). جهت‌گیری آینده، سازه‌ای است نسبتاً جدید که توسط روان‌شناسان تربیتی مطرح شده و همانطور که بیان شد، به تصوراتی که افراد از آینده خودشان دارند اطلاق می‌گردد، که به عنوان رایج‌ترین مفهوم برای توصیف تفکر و رفتار افراد در مورد آینده به تصاویر ذهنی افراد اطلاق می‌شود و بصورت امیدها و ترسها بیان می‌گردد برنامه‌ریزی برای آینده را تسهیل می‌کند و نیاز ضروری در زمینه جهت‌گیری کلی فرد و وجود رویدادهای محیطی‌شان، دلایل، اهداف و پیامدهایی از فعالیتهای خودشان است (سیگنیر، ۲۰۰۹؛ هیدگ و ناوکی^۲، ۲۰۱۰). جهت‌گیری آینده با پیامدهای مثبت نوجوانی ارتباط دارند در حالی که فقدان آن با بزهکاری همراه است (نورمی^۳، ۲۰۰۵؛ سیگنیر، ۲۰۰۹). در همین زمینه، نورمی (۲۰۰۵) و سیگنیر (۲۰۰۹) معتقدند که راهبردهای خوشبینی و بدبینی که نوجوانان در تحصیل و نیز زندگی اجتماعی به کار می‌گیرند بر جهت‌گیری آینده آنان مؤثر است. راهبردهای بدبینانه ممکن است عملکرد و برنامه‌ریزی در وظایف را تسهیل نماید؛ اما مانعی انگیزشی برای سرمایه‌گذاری در بنا نهادن جهت‌گیری آینده بلندمدت باشد. علاوه بر تأثیر و ارتباط نیازهای روان‌شناختی بر جهت‌گیری آینده^۴، یکی از مهمترین عوامل در شکل‌گیری هویت فردی مطرح است. هویت به عنوان موضوعی تحولی، که از مهمترین تکالیف دوران نوجوانی، شکل‌گیری یک احساس هویت پایدار است. شکل‌گیری هویت مستلزم تصمیم‌گیری درباره برخی از حیطه‌های زندگی از جمله اشتغال، سیاست، تحصیلی و مذهب است (شوارتز^۵، ۲۰۰۱). تحقیقات فای و شارپ^۶ (۲۰۰۹) و لایکس، وانستینکیست، گوسنس و دوریز^۷ (۲۰۰۹) نشان داد که تحقق این گونه نیازها نقش مهمی در شکل‌گیری هویت در دانش‌آموزان خواهد داشت. سونس^۸، برزونسکی،

1 . Seginer & Halabi-Kheir

2 . Hideg, and Novaky

3 .Nurmi

4 . Future Education Orientation

5 . Schwartz

6 . Faye & Sharpe

7 . Luyckx, Goossens, & Duriez

8 . Soenens

وانستینکیست، بیرز و گوسنس^۱ (۲۰۰۵) در پژوهش دیگری در زمینه رابطه بین جهت‌گیری‌های علیتی و سبک‌های هویت مطابق با نظریه خود تعیین‌گری و مدل شناختی-اجتماعی بروزنسکی انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که رابطه مثبتی بین جهت‌گیری‌های علیتی و سبک‌های هویت وجود دارد.

بر همین اساس، برخی پژوهشگران مانند واز و ایزاکسون^۲ (۲۰۰۸) و لنگراند- ویلمز و بوسما^۳ (۲۰۰۶) حیطه تحصیلی را جنبه مهمی از هویت فردی دانسته‌اند. هویت تحصیلی^۴، مفهومی تازه است که آن را جنبه مهمی از هویت فردی دانسته‌اند. هویت تحصیلی بازتابی از انواع شایستگی، خودمختاری، هدفمندی، باورهای کارآمدی و تجربه هیجان‌های رایجی است که نوجوانان در کلاس‌های درس با همسالان و معلمان خود دارند (روز و لا^۵، ۲۰۰۲). هویت تحصیلی نیز از جمله مفاهیمی است که مدرسه در شکل‌گیری آن موثر بوده و به دلیل تأثیر گذاری بر زندگی نوجوانان و تعریف آنان از خود، اخیراً به عنوان یک از عناصر مهم هویتی در نوجوان مطرح گردیده است. طبق نظر اکلز، لرد و میگلی^۶ (۱۹۹۱)، هماهنگی میان نیازها و انتظارات نوجوان با ویژگی‌های مدرسه می‌تواند به گسترش حوزه دانش مرتبط با خود نوجوان کمک کند. هویت تحصیلی بازتابی از انواع شایستگی، خودمختاری، هدفمندی، باورهای کارآمدی و تجربه هیجان‌های رایجی است که نوجوانان در کلاس‌های درس با همسالان و معلمان خود دارند (روزر و لا^۵، ۲۰۰۲) و مشخصه‌ی چگونگی عمل کردن در عرصه‌های تحصیل است. هویت تحصیلی همانند تقسیم‌مرسوم چهارگانه هویت توسط مارسیا، هویت تحصیلی نیز به چهار بخش تقسیم می‌شود که از نظر واز و ایزاکسون (۲۰۰۸)، منزلت هویت تحصیلی سردرگم^۷ به عدم اکتشاف یا تعهدی اشاره دارد که اغلب همراه با تعلل در خصوص تصمیم‌هایی که مربوط به ارزش‌های تحصیلی است. این افراد در خصوص تصمیم‌هایی که مربوط به ارزش‌های تحصیلی است، همواره دچار تعلل هستند. منزلت هویت تحصیلی دنباله‌رو^۸ بیانگر

۱. Soenens, Berzonsky, Beyers & Goossens

۲. Was & Isaacson

۳. Lannegrand-Willems, & Bosma

۴. academic identity achievement

۵. Roeser & Lau

۶. Eccles, Lord & Midgley

۷. academic identity diffusion

۸. academic identity foreclose

تعهدات دانش‌آموز نسبت به ارزش‌ها و آرمان‌های تحصیلی است که از افراد مهم زندگی خود (مانند والدین و گروه مرجع) گرفته شده است. منزلت هویت تحصیلی دیررس^۱ به زمان تردید تحصیلی یک دانش‌آموز اشاره دارد که برای رسیدن به نتیجه‌گیری درباره‌ی ارزش‌ها و اهداف تحصیلی تلاش می‌کند. از آنجایی که این افراد در کاوشگری به سر می‌برند، هنگامی که بایستی در زمینه‌های تحصیلی تصمیم بگیرند، اطلاعات خود را بسط داده و از آن بهره می‌گیرند. آخرین منزلت شکل‌گیری هویت تحصیلی، منزلت هویت تحصیلی موفق است که به تعهد نسبت به مجموعه‌ای از ارزش‌های تحصیلی اشاره دارد که به دنبال دوره‌ای از کاوشگری شکل گرفته است (واز و ایزاکسون، ۲۰۰۸؛ واز، هرتی، اودن و ایزاکسون، ۲۰۰۹).

در پژوهشی که توسط هاشمی نصرت‌آباد، واحدی و امانی ساری‌بگلو (۱۳۹۳) انجام شد، نتایج پژوهش نشان داد که نیازهای روان‌شناختی اساسی (خودمختاری، شایستگی و ارتباط) اثر مثبت و معنی‌داری بر عملکرد تحصیلی دارند. به عبارت دیگر، متغیرهای فردی مانند نیازهای روان‌شناختی اساسی و هم‌متغیرهای زمینه‌ای مانند فرهنگ مدرسه، نقش مهمی در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارند. همچنین، ناصرزیم (۱۳۹۵) در پژوهشی به این نتیجه رسید که ویژگی‌های شخصیتی در شکل‌گیری هویت تحصیلی تأثیر بسزایی دارند. بنابر این، برای موفقیت تحصیلی احساس توانمندی و باور مثبت نسبت به توانایی‌های خود، یکی از مهمترین عامل‌های هویت فردی می‌باشد. در پژوهش لواسانی، خضری‌آذر، امانی و علیزاده (۱۳۹۰) به این نتیجه رسیدند که نیازهای روان‌شناختی اساسی، اثر مستقیم مثبت و معنی‌دار بر سبک هویت اطلاعاتی، هنجاری و اثر مستقیم منفی بر سبک هویت معشوش داشته و از طریق این متغیرها (سبک‌های هویت) به صورت غیر مستقیم بر پیشرفت تحصیلی، اثر می‌گذارند. از طرف دیگر، نیازهای روان‌شناختی اساسی اثر مستقیم مثبت و معنی‌دار بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان دارد. همچنین، اثر مستقیم سبک هویت اطلاعاتی بر پیشرفت تحصیلی مثبت و معنی‌دار نبود اما اثر سبک هویت هنجاری بر پیشرفت تحصیلی، منفی و معنی‌دار بود. به طور کلی، نتایج پژوهش مزبور نشان‌دهنده این بود که نیازهای روان‌شناختی اساسی و سبک‌های هویت در پیشرفت تحصیلی تأثیر دارند. همچنین، در پژوهش دیگری، اندل^۲ (۲۰۱۷) به این نتیجه رسید که نیازهای

^۱ . academic identity moratorium

^۲ .Andal

اساسی دانش‌آموزان تأثیر مهم و بسزایی در عملکرد تحصیلی و عملکرد خود دارند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که نیازهای اساسی ضمن تأثیرگذاری بر شناخت و هویت فردی می‌تواند بر ادراک او از خویشتن و تعیین مسیر آینده نقش مهم و پرمعنایی را داشته باشد.

در مجموع بررسی پیشینه تجربی نشان می‌دهد که پژوهش‌چندانی در زمینه تأثیر نیازهای روان‌شناختی بر جهت‌گیری آینده تحصیلی و هویت تحصیلی دانش‌آموزان انجام نگرفته است و به نوعی خلأ تحقیقاتی در این زمینه مطرح می‌باشد. بنابراین، انجام چنین پژوهشی می‌تواند پلی ارتباطی باشد بین نظریه خودتعیین‌گری با هویتی تحصیلی و جهت‌گیری آینده. از این رو، هدف از این مطالعه بررسی تأثیرگذاری نیازهای روان‌شناختی بر جهت‌گیری آینده تحصیلی و هویت تحصیلی دانش‌آموزان است که براساس نتایج حاصل از آن، بتوان بر غنای هر چه بیشتر ادبیات پژوهشی در این زمینه بیفزاید. بنابراین، پژوهش حاضر، در صدد پاسخ‌گویی به این سؤال است که آیا نیازهای اساسی روان‌شناختی بر جهت‌گیری آینده تحصیلی و هویت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است؟ و چه تفاوتی بین جهت‌گیری آینده و هویت‌های تحصیلی دانش‌آموزان دختر و پسر وجود دارد؟

روش پژوهش

این تحقیق از نظر کنترل متغیرها، تحقیقی پس-رویدادی^۱ است. جامعه آماری پژوهش حاضر، تمامی دانش‌آموزان مقطع اول متوسطه شهر بندر لنگه در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ بودند. بر اساس جدول مورگان ۲۸۰ نفر را شامل می‌شد، که تعداد ۱۲۴ دانش‌آموز دختر و ۱۵۶ دانش‌آموز پسر به روش تصادفی از بین دبیرستان‌های شهر بندر لنگه انتخاب شدند. با توجه به آنکه، ابتدا آزمودنی‌ها از نظر متغیر مستقل (نیازهای روان‌شناختی) ارزیابی شدند، براساس تفاوت نمرات شان از میانگین نیازهای روان‌شناختی خود مختاری، شایستگی و ارتباط به سه گروه دانش‌آموزانی با "نیازهای روان‌شناختی خودمختاری، شایستگی و ارتباط تقسیم شدند. لذا، حجم نهائی مورد بررسی به ۱۹۸ نفر (۱۱۱ دختر و ۸۷ پسر) کاهش یافت.

^۱ Ex-post Factor Research

ابزار پژوهش

برای جمع‌آوری داده‌ها از سه پرسشنامه نیازهای اساسی روان‌شناختی^۱ (BNSS)، پرسشنامه منزلت‌های هویت تحصیلی^۲ (AIS) و پرسشنامه جهت‌گیری آینده^۳ (FO) استفاده شد.

پرسشنامه نیازهای اساسی روان‌شناختی (BNSS)

این مقیاس از روی «مقیاس نیازهای روان‌شناختی در کار» به وسیله گانیه^۴ (۲۰۰۳) اقتباس شده است. این مقیاس برای استفاده در جامعه ایرانی به وسیله دفترچی (۱۳۸۹) به فارسی ترجمه گردیده و دارای ۲۱ گویه بوده و برآورده شدن سه نیاز به استقلال (خود مختاری) شایستگی و مرتبط بودن (وابستگی) را می‌سنجد. گویه‌های مقیاس با طیف هفت درجه‌ای لیکرت (کاملاً درست = ۷ تا کاملاً غلط = ۱) پاسخ داده می‌شود. به طور مثال گویه «احساس می‌کنم که آزادم برای زندگی خودم تصمیم بگیرم» میزان ارضای نیاز به استقلال، گویه «اخیراً توانسته‌ام مهارت‌های جدید و جالبی بیاموزم» نیاز به شایستگی و گویه «کلا افراد با من خیلی می‌کنند» نیاز به پیوستگی را می‌سنجد.

پایایی این مقیاس به وسیله وی^۵ و همکاران (۲۰۰۵) با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای نیاز به استقلال ۰/۶۸، نیاز به شایستگی ۰/۷۵ و نیاز به مرتبط بودن ۰/۸۵ گزارش شده است. همچنین، این محققین روایی مقیاس را در حد مطلوب گزارش کرده‌اند. دفترچی (۱۳۸۹) نیز پایایی و روایی این مقیاس را مورد تأیید قرار داده است. در بررسی عمرانیان و شیخ‌الاسلامی (۱۳۹۱) پایایی پرسشنامه به شیوه بازآزمایی با استفاده از ۴۲ آزمودنی و با فاصله زمانی یک ماه مورد بررسی قرار گرفت. ضرایب پایایی برای ارضای نیاز به استقلال ۰/۸۸، نیاز به شایستگی ۰/۶۹ و نیاز به مرتبط بودن ۰/۷۸ به دست آمد. روایی مقیاس با استفاده از محاسبه همبستگی نمره هر نیاز با نمره کل مقیاس بررسی گردید. ضرایب همبستگی ارضای نیاز به استقلال، نیاز

1. Basic Needs Satisfaction Scale (BNSS)

2. Academic Identity Status (AIS)

3. Future Orientation (FO)

4. Gagne

5. Wei

به شایستگی و نیاز به مرتبط بودن با نمره کل مقیاس به ترتیب برابر بودن با ۰/۶۲، ۰/۸۶ و ۰/۵۹ (عمرانیان و شیخ الاسلامی، ۱۳۹۱).

جهت تعیین پایایی پرسشنامه نیازهای اساسی روان‌شناختی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. براساس مقدار ضریب آلفا در سه بعد نیاز به شایستگی، خود مختاری و ارتباط در نمونه تحقیق، به ترتیب ۰/۶۹، ۰/۷۶ و ۰/۷۲ می باشد. که نشان دهنده پایایی مناسب این پرسشنامه می باشد.

پرسشنامه جهت گیری آینده (FO)

پرسشنامه جهت گیری آینده سیگنیر و همکاران (۲۰۰۷) در این مطالعه استفاده شده است. شامل ۳ بخش است که هر بخش آن بر روی موضوع خاصی از جهت گیری آینده متمرکز است (تحصیلات بالاتر، شغل و ازدواج). مقیاس مورد استفاده در این پرسشنامه شامل طیف ۵ درجه ای لیکرت = ۱ کم تا = ۵ زیاد می باشد. هر بخش در سه مؤلفه جهت گیری آینده متمرکز است: شناختی، رفتاری و انگیزشی. آینده تحصیلی بوسیله ۳۷ سؤال اندازه گیری خواهد شد (۱۳ سؤال آن در زمینه مؤلفه رفتاری، ۴ سؤال در زمینه مؤلفه شناختی و ۲۰ سؤال در زمینه انگیزشی). آینده شغلی و کاری بوسیله ۳۸ سؤال سنجیده خواهد شد (۱۳ ماده در زمینه مؤلفه رفتاری، ۵ سؤال در زمینه مؤلفه شناختی، ۵ سؤال در زمینه مؤلفه انگیزشی). آینده ازدواج و خانواده بوسیله ۳۶ سؤال سنجیده خواهد شد (۱۰ سؤال در زمینه رفتاری، ۵ سؤال در زمینه شناختی و ۲۰ سؤال در زمینه انگیزشی می باشد).

بررسی روایی سازه آن با تمرکز بر ارتباط بین جهت گیری آینده با خوش بینی و بدبینی تأیید شده است. روایی همگرایی آن نیز از طریق همبستگی بین جهت گیری آینده شغلی و مقیاس بررسی پیامدهای آینده که ابزاری برای اندازه گیری افکار آینده است نشان داده شده است (سگینز و همکاران، ۲۰۰۴ و سگینز، ۲۰۰۳). در ایران نیز روایی همگرایی در ارتباط با هر مؤلفه پرسشنامه جهت گیری آینده (FO) و پیشرفت تحصیلی توسط حجازی، امینی و واز، (۲۰۱۳) مورد انجام گرفت که نتایج بیانگر تأیید روایی این پرسشنامه بود. نتایج همسانی درونی این پرسشنامه، بوسیله آلفای کرونباخ برای زیرمقیاس تحصیلی در مؤلفه‌های رفتاری، شناختی و انگیزشی به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۷۳ و ۰/۷۹ بود و برای ازدواج در مؤلفه های رفتاری، شناختی و

انگیزشی به ترتیب برابر بود با ۰/۷۸، ۰/۶۸ و ۰/۷۱. همچنین، برای زیر مقیاس شغلی در مؤلفه‌های رفتاری، شناختی و انگیزشی نیز ۰/۸۲، ۰/۷۳ و ۰/۷۹ به دست آمد (حجازی و همکاران، ۲۰۱۳). جهت تعیین پایایی بعد جهت‌گیری آینده تحصیلی این پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. براساس مقدار ضریب آلفا، بعد جهت‌گیری آینده در نمونه تحقیق، ۰/۸۳ می‌باشد. که نشان دهنده پایایی مناسب این بعد از پرسشنامه می‌باشد.

پرسشنامه منزلت‌های هویت تحصیلی (AIS)

به منظور اندازه‌گیری هویت تحصیلی از پرسشنامه هویت تحصیلی واز و ایزاکسون (۲۰۰۸) استفاده شد. این ابزار دارای چهار خرده‌مقیاس و ۴۰ گویه است که روی طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت از ۱ (کاملاً مخالف) تا ۵ (کاملاً موافق) قرار دارند.

عامل اول (هویت تحصیلی موفق) شامل ۱۰ گویه (۴، ۵، ۱۷، ۱۸، ۲۵، ۲۸، ۳۰، ۳۲، ۳۸، ۴۰) است. برای مثال گویه ۵ شماره ۵ بیان می‌دارد که: "تعدادی رشته‌های دانشگاهی را بررسی کرده‌ام و بهترین را برای خودم انتخاب نموده‌ام". عامل دوم (هویت تحصیلی دیررسی) شامل گویه‌های (۷، ۱۲، ۱۴، ۲۱، ۲۴، ۲۷، ۳۱، ۳۶، ۳۷) است. برای مثال گویه ۳۱ شماره ۳۱ بیان می‌دارد که: "گاهی اوقات با اطمینان هدف از تحصیلم را می‌دانم اما گاهی هم دچار شک و تردید می‌شوم". عامل سوم (هویت تحصیلی سردرگم) با ۱۰ گویه شامل گویه‌های (۲، ۳، ۸، ۱۳، ۱۵، ۱۹، ۲۳، ۲۶، ۳۵ و ۳۹) است. برای نمونه گویه ۲ شماره ۲ بیان می‌دارد که "گاهی اوقات فکر می‌کنم دلیل اینکه به مدرسه می‌آیم این است که کار بهتری را برای انجام دادن ندارم". عامل چهارم (هویت تحصیلی دنباله‌رو) شامل گویه‌های (۱، ۶، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۶، ۲۰، ۲۲، ۲۹ و ۳۳) است. برای مثال گویه ۲۹ شماره ۲۹ بیان می‌دارد که: "اگر درسی خیلی مشکل باشد با آن دست و پنجه نرم می‌کنم و مطالعه بیشتری می‌کنم و دیگران را از خودم مأیوس نمی‌کنم".

واز و و ایزاکسون (۲۰۰۸) همسانی درونی پرسشنامه را به روش ضریب آلفا برای هر یک از خرده‌مقیاس‌های دیررسی، دنباله‌رو، سردرگم و هویت موفق به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۷۷، ۰/۷۶ و ۰/۷۶ گزارش کرده‌اند. روایی همگرا و واگرای پرسشنامه منزلت‌های هویت تحصیلی نیز با تعیین همبستگی منزلت‌های هویت تحصیلی با سبک‌های هویت که از طریق سیاهه سبک‌های هویت (برزونسکی، ۱۹۸۹) اندازه‌گیری شد، تعیین گردید. براساس پژوهش واز و همکاران،

۲۰۰۷) منزلت هویت تحصیلی دانش‌آموزان در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی آنان مؤثر می‌باشد. روایی محتوایی و روایی همگرا و واگرا این مقیاس توسط حجازی، امانی و یزدانی (۱۳۹۰) نیز بیانگر تأیید گویه‌های این مقیاس می‌باشد. پایایی این مقیاس نیز در مؤلفه‌های منزلت هویت تحصیلی شامل هویت موفق، سردرگم، دیررس و دنباله‌روی به ترتیب برابر با ۰/۷۴، ۰/۸۳، ۰/۷۸ و ۰/۴۵ به دست آمد (حجازی و همکاران، ۱۳۹۰). جهت تعیین پایایی پرسشنامه منزلت‌های هویت تحصیلی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. براساس مقدار ضریب آلفا در چهار بعد منزلت‌های هویت تحصیلی دیررسی، دنباله‌روی، سردرگم و موفق در نمونه تحقیق، به ترتیب ۰/۷۰، ۰/۶۱ و ۰/۸۲ و ۰/۶۹ می‌باشد. که نشان‌دهنده پایایی مناسب این پرسشنامه می‌باشد. داده‌های گردآوری شده با استفاده از تحلیل واریانس تک‌متغیره (آنوا) و چند متغیره (مانوا) به روش بونفرونی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش

پژوهش در دو مرحله انجام گرفته است. در مرحله اول، به منظور تعیین گروه‌هایی مبتنی بر نیازهای روان‌شناختی، پرسشنامه نیازهای روان‌شناختی در بین ۱۹۸ نفر از دانش‌آموزان اجراء و نتایج ثبت گردید. در مرحله دوم، گروه‌های مقایسه با توجه به میزان میانگین در پرسشنامه نیازهای اساسی روان‌شناختی مشخص شدند: گروه اول دانش‌آموزانی که بالاترین مقدار میانگین در نیاز به شایستگی، گروه دوم دانش‌آموزانی با بالاترین مقدار میانگین در نیاز به خودمختاری و دانش‌آموزانی با بالاترین مقدار میانگین در نیاز به ارتباط را کسب کردند.

جدول ۱: توزیع فراوانی نیازهای روان‌شناختی به تفکیک جنس

نیازهای روان‌شناختی	دختر (n=۱۱۱)		پسر (n=۸۷)		کل (n=۱۹۸)	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
خودمختاری	۱۷	۱۵/۱۰	۴۷	۵۳/۲۰	۶۴	۳۲/۳
شایستگی	۳۹	۳۴/۳۰	۲۲	۲۵/۵۰	۶۱	۳۰/۸
ارتباط	۵۵	۵۰/۶۰	۱۸	۲۱/۳۰	۷۳	۳۶/۹

جدول ۱ شاخص‌های توصیفی نیازهای روان‌شناختی مربوط به نمونه پژوهش شامل

فراوانی و درصد گروه‌هایی با نیازهای روان‌شناختی متفاوت است.

جدول ۲: میانگین و انحراف استاندارد جهت‌گیری آینده تحصیلی و هویت تحصیلی براساس

نیازهای روان‌شناختی

متغیر	خودمختاری		شایستگی		ارتباط	
	<u>SD</u>	<u>M</u>	<u>SD</u>	<u>M</u>	<u>SD</u>	<u>M</u>
جهت‌گیری آینده تحصیلی	۱۳/۸۵۵	۱۱۶/۷۴	۱۴/۱۶۲	۱۱۱/۰۸	۱۲/۳۸۳	۱۱۴/۸۰
هویت تحصیلی موفق	۴/۴۵۴	۳۹/۹۷	۵/۱۷۴	۳۸/۱۴	۴/۹۷۹	۳۶/۶۰
هویت تحصیلی دیررس	۵/۱۲۱	۱۹/۷۴	۴/۹۴۹	۲۱/۲۲	۵/۹۸۷	۲۲/۸۲
هویت تحصیلی دنباله‌رو	۳/۶۲۷	۲۱/۷۰	۳/۹۸۱	۲۲/۲۵	۳/۶۵۱	۲۰/۳۶
هویت تحصیلی سردرگم	۵/۷۲۱	۱۲/۹۷	۶/۰۳۳	۱۳/۰۴	۵/۴۴۰	۱۰/۸۶

جدول ۳: میانگین و انحراف استاندارد هویت‌های تحصیلی به تفکیک جنسیت

متغیر	دختر (۱۱۱)		پسر (۸۷)	
	<u>SD</u>	<u>M</u>	<u>SD</u>	<u>M</u>
جهت‌گیری آینده تحصیلی	۱۱۵/۱۵	۱۲/۳۲۰	۱۱۲/۵۹	۱۴/۹۶۹
هویت تحصیلی موفق	۴۰/۰۷	۴/۹۴۵	۳۵/۸۲	۴/۰۷۰
هویت تحصیلی دیررس	۱۹/۹۰	۵/۷۸۹	۲۳/۰۴	۴/۶۱۷
هویت تحصیلی دنباله‌رو	۲۱/۸۵	۴/۰۹۹	۲۰/۹۹	۳/۳۷۸
هویت تحصیلی سردرگم	۱۳/۳۷	۵/۴۳۷	۱۰/۹۷	۵/۹۴۸

جدول ۲ و ۳ خلاصه‌ای از یافته‌های توصیفی مربوط به جهت‌گیری آینده و منزلت‌های

هویت تحصیلی براساس نیازهای روان‌شناختی و به تفکیک جنسیت دانش‌آموزان ارائه شده است.

جدول ۴: خلاصه آزمون لوین جهت بررسی همگنی واریانس گروه‌ها در جهت‌گیری آینده تحصیلی

F مقدار	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	معنی داری
۰/۴۴۳	۲	۱۹۵	۰/۶۴۳

جدول ۵: نتایج مقایسه بین گروهی دانش‌آموزان با نیازهای روانشناختی در میانگین نمرات جهت‌گیری آینده تحصیلی

منبع تغییر	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F مقدار	سطح معنی داری	اندازه اثر ^۱
گروه	۲۵۵۴/۱۹۰	۲	۱۲۷۷/۰۹۵			
خطا	۳۴۰۹۲/۹۳۹	۱۹۵	۱۷۴/۸۳۶	۷/۳۰۵	۰/۰۰۱	۰/۰۷۰
کل	۲۶۰۷۶۲۵/۱۷۲	۱۹۸				

برای بررسی تأثیر نیازهای روان‌شناختی بر جهت‌گیری آینده تحصیلی از تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد. همانطور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، نتایج نشان داد که میزان جهت‌گیری آینده تحصیلی در بین گروه‌های مبتنی بر نیازهای روان‌شناختی تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P < ۰/۰۰۱$). در مرحله بعدی جهت مشخص شدن اینکه تفاوت‌ها مربوط به کدام یک از متغیرهاست از آزمون تک متغیره به روش بنفرونی استفاده گردید. اندازه اثر نیز حاکی از آن است که ۰/۷ درصد تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در جهت‌گیری آینده تحصیلی، مربوط به تفاوت در خصیصه‌های مربوط به نیازهای روان‌شناختی آنان است.

جدول ۶: نتایج آزمون تحلیل واریانس تک متغیره تفاوت سه گروه دانش‌آموزان با نیازهای

روانشناختی در هویت‌های تحصیلی

نیازهای روانشناختی (I)	نیازهای روانشناختی (J)	تفاوت میانگین (I-J)	خطای معیار	سطح معناداری
خودمختاری	شایستگی	۳/۴۴	۲/۳۴۱	۰/۴۳۰
شایستگی	ارتباط	۶/۱۶*	۲/۲۴۱	۰/۰۲۰
		۹/۶۰*	۲/۲۷۰	۰/۰۰۰

$$* P < ۰/۰۰۱$$

مطابق با نتایج مندرج در جدول ۶، بین میانگین جهت‌گیری آینده تحصیلی دو گروه دانش‌آموزان دارای نیاز روان‌شناختی خودمختاری و ارتباط و دو گروه دانش‌آموزان دارای نیاز روان‌شناختی شایستگی و ارتباط تفاوت معنی‌دار وجود دارد ($F_{۲,۱۹۵} = ۷/۳۰۵, a = ۰/۰۰۰$).

^۱. Partial Eta

جدول ۷: آزمون همگنی واریانس‌ها در هویت‌های تحصیلی

متغیرها	F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	معنی داری
هویت تحصیلی موفق	۱/۶۰۰	۲	۱۹۵	۲۰۵۰/
هویت تحصیلی دیررس	۶۷۷۰/	۲	۱۹۵	۵۰۹۰/
هویت تحصیلی دنباله‌رو	۳۳۵۰/	۲	۱۹۵	۷۱۶۰/
هویت تحصیلی سردرگم	۶۶۶۰/	۲	۱۹۵	۵۱۵۰/

جدول ۸: خلاصه آزمون تحلیل واریانس چند متغیره جهت بررسی تأثیر نیازهای اساسی روان‌شناختی بر

هویت تحصیلی

اثرات	اثر پیلایی ^۱	F	فرضیه‌های آزادی ۱	خطای درجه آزادی ۲	سطح معنی داری	اندازه اثر
گروه	۱/۱۷۶*	۴/۶۵۳	۸	۳۸۶	۱/۰۰۰	۰/۰۸۸

$$*P < ۰/۰۰۱$$

مطابق با نتایج مندرج در جدول ۸ نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد که منزلت‌های هویت تحصیلی در سطوح سه‌گانه متغیر مستقل (نیازهای روان‌شناختی) متفاوت است. به عبارت دیگر، تفاوت بین میانگین انواع منزلت‌های هویت تحصیلی در دانش‌آموزان با نیاز روان‌شناختی شایستگی، خودمختاری و ارتباط، در مجموع معنی‌دار است ($\eta^2 = ۰/۱۷۶$) اثر پیلایی، $F = ۴/۶۵۳$ ، $\alpha = ۰/۰۰۰$ ، $\eta^2 = ۰/۰۸۸$. اندازه اثر نیز حاکی از آن است که حدود $۰/۹$ درصد تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در هویت‌های تحصیلی، مربوط به تفاوت در خصیصه‌های مربوط به نیازهای روان‌شناختی آنان است. تحلیل هر یک از متغیرهای وابسته با استفاده از تصحیح آلفای بنفرونی ($P = ۰/۱۲۵$) نشان داد دو گروه با خصیصه نیاز روان‌شناختی به شایستگی و خودمختاری در هویت تحصیلی موفق، دو گروه با خصیصه نیاز روان‌شناختی به خودمختاری و شایستگی در هویت تحصیلی دیررس، دو گروه با خصیصه روان‌شناختی شایستگی و خودمختاری در هویت تحصیلی دنباله‌رو با یکدیگر متفاوت بوده‌اند ($P = ۰/۰۰۱$).

^۱ Pillai's trace

جدول ۹: نتایج مقایسه های دو به دو هویت تحصیلی گروه ها براساس نیازهای روانشناختی

متغیر وابسته	(I) گروه نیازهای روانشناختی	(J) گروه نیازهای روانشناختی	اختلاف میانگین (I-J)	خطای معیار	سطح معناداری
هویت تحصیلی موفق	شایستگی	ارتباط	۱/۸۳۰	۰/۸۴۶	۰/۰۹۵
	ارتباط	خودمختاری	۳/۳۶۴**	۰/۸۷۳	۰/۰۰۰
هویت تحصیلی دیررس	خودمختاری	ارتباط	۱/۶۰۶	۰/۹۲۶	۰/۲۵۳
	ارتباط	شایستگی	۳/۰۸۷**	۰/۹۶۸	۰/۰۰۵
هویت تحصیلی دنباله رو	شایستگی	ارتباط	۱/۴۸۱	۰/۹۳۸	۰/۳۴۸
	ارتباط	خودمختاری	۱/۳۴۷	۰/۶۷۱	۰/۱۳۸
هویت تحصیلی سردرگم	شایستگی	ارتباط	۱/۸۸۹*	۰/۶۴۲	۰/۰۱۱
	ارتباط	خودمختاری	۰/۵۴۲	۰/۶۵۰	۱/۰۰۰
	شایستگی	ارتباط	۲/۱۰۸	۱/۰۲۳	۰/۱۲۲
	ارتباط	شایستگی	۲/۱۸۲	۰/۹۷۹	۰/۰۸۱
	ارتباط	شایستگی	۰/۰۷۴	۰/۹۹۲	۱/۰۰۰

** $P < 0.001$ * $P < 0.05$

جدول ۱۰: آزمون همگنی واریانس ها در هویت های تحصیلی دانش آموزان دختر و پسر

متغیرها	F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	معنی داری
جهت گیری آینده تحصیلی	۲/۴۳۷	۱	۱۹۶	۷۰/۰۵
هویت تحصیلی دیررس	۱/۹۵۶	۱	۱۹۶	۰/۱۴۸
هویت تحصیلی دنباله رو	۱/۰۰۵	۱	۱۹۶	۰/۱۴۷
هویت تحصیلی سردرگم	۰/۷۱۰	۱	۱۹۶	۰/۴۰۰
هویت تحصیلی موفق	۱/۶۶۱	۱	۱۹۶	۰/۰۶۸

جدول ۱۱: نتایج تحلیل واریانس تک متغیری برای مقایسه هویت‌های تحصیلی دانش‌آموزان دختر و پسر

متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معنی داری
جهت‌گیری آینده تحصیلی	بین گروهی	۱	۳۲۰/۷۴۹		
	درون گروهی	۱۹۶	۱۸۳/۴۹۹	۱/۷۴۸	۰/۱۸۸
	کل	۱۹۷	۳۶۲۸۶/۴۷۵		
هویت تحصیلی دیررس	بین گروهی	۱	۴۸۱/۷۲۷		
	درون گروهی	۱۹۶	۲۸/۱۵۸	۱۷/۱۰۸**	۰/۰۰۱
	کل	۱۹۷	۶۰۰۰/۷۰۸		
هویت تحصیلی دنباله‌رو	بین گروهی	۱	۳۶/۰۱۴		
	درون گروهی	۱۹۶	۱۴/۴۳۷	۲/۴۹۴	۰/۱۱۶
	کل	۱۹۷	۲۸۶۵/۷۳۹		
هویت تحصیلی سردرگم	بین گروهی	۱	۲۸۱/۸۳۳		
	درون گروهی	۱۹۶	۳۲/۱۱۶	۸/۷۷۵**	۰/۰۰۳
	کل	۱۹۷	۶۵۷۶/۵۸۶		
هویت تحصیلی موفق	بین گروهی	۱	۸۸۰/۴۶۴		
	درون گروهی	۱۹۶	۲۰/۹۸۹	۴۱/۹۴۹**	۰/۰۰۱
	کل	۱۹۷	۴۹۹۴/۳۱۱		

** $P < 0.001$

نتایج مندرج در جدول ۱۱ میزان تفاوت میانگین جهت‌گیری آینده تحصیلی و هویت تحصیلی در دو گروه دانش‌آموزان دختر و پسر ارائه داده است. نتایج آزمون تحلیل واریانس تک متغیره نشان داد دو گروه دانش‌آموزان دختر و پسر از نظر هویت تحصیلی دیررس ($a = 0.00$)، سردرگم ($F_{197,1} = 8.775, a = 0.00$) و موفق ($F_{197,1} = 41.949, a = 0.00$) با یکدیگر متفاوت بوده اند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر نیازهای اساسی روان‌شناختی بر جهت‌گیری آینده تحصیلی و هویت تحصیلی دانش‌آموزان بود. یافته‌ها بیانگر آن بود که میزان جهت‌گیری آینده در دانش‌آموزان با مشخصه اصلی نیاز به خودمختاری بیشتر از دانش‌آموزانی با مشخصه اصلی

در نیاز روان‌شناختی به ارتباط بود. به عبارت دیگر، نیاز خودمختاری تأثیر معنی‌داری بر جهت‌گیری آینده دارد. نیاز به خودمختاری به معنای تجربه کردن انتخاب در شروع و تنظیم رفتار است. به عبارت دیگر به جای این که، رویدادهای محیطی اعمال فرد را تعیین کنند، این نیاز، داشتن انتخاب‌های شخصی را منعکس می‌کند و احساس‌هایی مثل اراده، سرزندگی و ابتکار در فعالیت‌ها و اموری را که فرد به دلخواه خویش انتخاب کرده را شامل می‌شود (دسی و ریان، ۱۹۸۵، ۲۰۰۰). در نیاز به خودمختاری فرد احساس می‌کند رفتار او ناشی از فعالیت‌های خودش است. رفتار زمانی خودمختار است که تمایلات، ترجیحات و خواسته‌ای ما فرآیند تصمیم‌گیری را برای انجام دادن یا انجام ندادن فعالیت‌های خاص را هدایت کنند. وقتی نیروهای بیرونی ما را وادار می‌سازد به شیوه خاصی فکر احساس یا رفتار کنیم، خود مختار نیستیم (نیمک^۱ و همکاران، ۲۰۰۶). نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش هاشمی و همکاران (۱۳۹۳)؛ ناصرزعیف (۱۳۹۵)؛ غلامعلی لواسانی و همکاران (۱۳۹۰) و آنیل (۲۰۱۷) همسو می‌باشد.

نتایج نشان داد بین جهت‌گیری آینده تحصیلی دانش‌آموزانی با خصیصه نیاز به شایستگی و ارتباط تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر دانش‌آموزانی با مشخصه اصلی نیاز به شایستگی از میزان جهت‌گیری آینده تحصیلی بیشتری نسبت به دانش‌آموزانی با نیاز به ارتباط برخوردار بودند. به عبارت دیگر، نیاز به شایستگی در مقایسه با نیاز ارتباط تأثیر معنی‌داری بر جهت‌گیری آینده دارد. نیاز به شایستگی موجب دنبال کردن چالش‌های بهینه و به خرج دادن تلاش لازم برای تسلط یافتن بر آنها و یا احساس کفایت و اثر گذار بودن در محیط است (دسی و ریان، ۲۰۰۰، ۱۹۸۵). در همین زمینه نتایج مطالعات بیانگر آن بوده است که تحقق نیازهای اساسی روانی، به دلیل ویژگی‌ها و میزان انگیزشی که این نیازها ایجاد می‌کند ارتباط معنی‌داری با عوامل مرتبط با تحصیل و اهداف مهم آتی در زندگی آنان داشته باشد (دفترجی و شیخ‌السلامی، ۱۳۹۲؛ سلیمی، یوسفی و کریمی، ۱۳۹۱؛ فای و شارپ^۲، ۲۰۰۹).

همچنین، دیگر نتایج نیز بیانگر آن بود که بین هویت تحصیلی موفق دانش‌آموزانی با نیاز روان‌شناختی شایستگی و خودمختاری و بین هویت تحصیلی دنباله‌رو دانش‌آموزانی با نیاز

^۱ . Niemiec

^۲ . Faye & Sharpe

روانشناختی خودمختاری و ارتباط تفاوت معنی‌دار وجود داشت. واز، ال‌هارسی، استاک اودن و ایزاکسون (۲۰۰۹) به بررسی ارتباط منزلت‌های هویت تحصیلی و اهداف مبتنی بر پیشرفت دانشجویان کارشناسی انجام شد. نتایج نشان داد که منزلت‌های هویت تحصیلی دانشجویان با انواع اهداف تحصیلی که فرد اتخاذ می‌کند مرتبط است. هویت تحصیلی مختومه به طور مثبتی با عملکرد جهت‌گیری هدف رویکردی و اهداف عملکرد اجتنابی ارتباط داشت. هویت تحصیلی پراکنده با تسلط علمی ارتباط منفی و با اهداف عملکرد اجتنابی همبستگی مثبت داشت. هویت تحصیلی تعلیقی نیز به طور منفی با تسلط علمی و در جهت مثبت با اهداف عملکرد اجتنابی ارتباط داشت. بالاخره، هویت تحصیلی موفق با اهداف تسلط همبستگی مثبت داشت.

دیگر نتایج پژوهش نیز بیانگر آن بود که بین هویت‌های تحصیلی دیررس، سردرگم و موفق دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت معنی‌داری وجود داشت. به عبارت دیگر، دختران میزان تحصیلی موفق و سردرگم در دانش‌آموزان دختر بیشتر از دانش‌آموزان پسر بود در حالی که میزان هویت تحصیلی دنباله‌رو در دانش‌آموزان پسر بیشتر از دانش‌آموزان دختر بود. با مدنظر قراردادن غالب بودن هویت سردرگم دانش‌آموزان دختر در برابر دانش‌آموزان پسر در مطالعه حاضر، این یافته ناهمسو با نتایج حجازی و همکاران (۲۰۱۳) مبنی بر غالب بودن هویت تحصیلی سردرگم در دانش‌آموزان پسر در مقایسه با دانش‌آموزان دختر بود.

در مجموع، یافته‌های پژوهش حاضر بیانگر تأثیر نیازهای اساسی روان‌شناختی بر جهت‌گیری آینده تحصیلی و منزلت چندگانه هویت تحصیلی دانش‌آموزان بود. این نتایج می‌تواند تلویحات کاربردی زیادی در فرایند تحصیلی و چگونگی عملکرد و کارکردهای دانش‌آموزان در زمینه‌های مرتبط با امور تحصیلی است که به طور مشخص دلالت بر تعدیل ابعاد مختلف رفتاری، شناختی و انگیزشی در وضعیت آینده تحصیلی و نوع هویت تحصیلی کسب شده بوسیله نیازهای اساسی روان‌شناختی در دانش‌آموزان باشد. در نهایت یادآور می‌شود که پژوهش حاضر به لحاظ نوع خاص فرهنگی و اجتماعی منطقه مورد بررسی و متمرکز بودن مسئله پژوهش بر قشر دانش‌آموزان سال اول متوسطه محدودیت داشته است. پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آتی ضمن مرتفع نمودن محدودیت‌های مذکور به بررسی تأثیر نیازهای روان‌شناختی بر جهت‌گیری آینده تحصیلی و هویت‌های تحصیلی سایر اقشار دانش‌آموز با

استفاده از روش‌های پژوهشی مختلف پرداخته شود و همچنین اثرات و پیامدهای نیازهای اساسی روان‌شناختی شایستگی، خودمختاری و ارتباط در سطوح مختلف زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی دانش‌آموزان بررسی گردد.

منابع

۱. حجازی، الهه؛ امانی، حبیب و یزدانی، محمدجواد (۱۳۹۰). ارزیابی ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه منزلت‌های هویت تحصیلی در دانش‌آموزان ایرانی، روشها و مدل‌های روان‌شناختی، دوره ۲، شماره ۵، ۱۵-۱.
۲. دفترچی، عفت (۱۳۸۹). نقش برآورده شدن نیازهای اساسی روان‌شناختی در جهت‌گیری هدف و نشاط ذهنی دانش‌آموزان دوره دبیرستان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه شیراز.
۳. دفترچی، عفت؛ شیخ‌الاسلامی، راضیه (۱۳۹۲). نقش برآورده شدن نیازهای اساسی روان‌شناختی در جهت‌گیری‌های هدف دانش‌آموزان. مجله روانشناسی، سال ۱۷، شماره ۳، ۳۴۷-۳۳۰.
۴. دلاور، علی (۱۳۹۶). احتمالات و آمار کاربردی در روان‌شناسی و علوم تربیتی (با تجدیدنظر و اضافات)، تهران: انتشارات رشد.
۵. سلیمی، جمال؛ یوسفی، ناصر و محمد کریمی، محمد (۱۳۹۱). مطالعه رابطه بین تحقق نیازهای اساسی روانی و خلاقیت در دانش‌آموزان دختر و پسر دوره متوسطه تحصیلی، مجله مطالعات روانشناسی تربیتی، دوره ۹، شماره ۱۶، ۸۰-۵۶.
۶. عمرانیان، معصومه و شیخ‌الاسلامی، راضیه (۱۳۹۱). نقش سبک‌های دلبستگی در ارضای نیازهای اساسی روان‌شناختی فرزندان با توجه به وضعیت اشتغال مادر، زن در فرهنگ و هنر (پژوهش زنان)، دوره ۴، شماره ۲ (پیاپی ۱۲)، ۶۱-۴۵.
۷. غلامعلی لواسانی، مسعود؛ خضری‌آذر، مسعود؛ امانی، جواد و علیزاده، صابر (۱۳۹۰). پیشرفت تحصیلی: نقش نیازهای روان‌شناختی اساسی و سبک‌های هویت. پژوهش‌های آموزش و یادگیری. دوره ۲، شماره ۱، ۳۸-۲۵.
۸. ناصرزعیف، مهدی (۱۳۹۵). رابطه کارکردهای اجرایی عصب‌شناختی و نیازهای اساسی روان‌شناختی با هویت تحصیلی: نقش واسطه‌ای خودتنظیمی و جهت‌گیری هدفی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.

۹. هاشمی نصرت‌آباد، تورج، واحدی، شهرام و امانی ساری‌بگلو، جواد (۱۳۹۳). فرهنگ مدرسه، نیازهای روان‌شناختی اساسی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان: آزمون یک‌الگوی علی. پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی. دوره ۲، شماره ۶، ۸۰-۷۱.

10. Andal, A. S. (2017). *The Basic Psychological Needs and the Academic Performance of Redirected and Non-redirected Students. DLSU Research Congress 2017, De La Salle University, Manila, Philippines, June 20-22, 2017.*

11. Berzonsky, M. (2004). *Identity processing style, self-construction and personal epistemic assumption: A social-cognitive perspective. Journal of Development Psychological, 4, 303-375.*

12. Cury, F., Da Fonseca, D., Rufo, M., & Sarrazin, P. (2002). *Perceptions of competence, implicit theory of ability, perception of motivational climate, and achievement goals: A test of dichotomous conceptualization of endorsement of achievement motivation in the physical education setting. Perceptual and Motor Skills, 95, 233-244.*

13. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York: Plenum.*

14. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). *What and the why of goal pursuits: Human needs and the self determination of behavior Psychological Inquiry, 11, 227- 268.*

15. Deci, E. L., & Vansteenkiste, M. (2004). *Self-determination theory and basic need satisfaction: Understanding human development in positive psychology. Ricerche di Psicologia, 27, 17-34.*

16. Eccles, J. S, Lord, S. & Midgley, C. (1991). *What Are We Doing to Early Adolescents? The Impact of Educational Contexts on Early. American Journal of Education. 99(4), 45-37.*

17. Faye, C. & Sharpe, D. (2008) *Academic motivation in university: The role of basic psychological needs and identity formation. Canadian Journal of Behavioral Science, 40 (4), 189-199.*

18. Gagné, M. (2003). *The role of autonomy support and autonomy orientation in prosocial behavior engagement. Motivation and Emotion, 27*, 199–223.
19. Hejazi, E., Amani, H. & Was, Ch. A. (2013). *Academic identity status, goal orientation, and academic achievement among high school students. Journal of Research in Education, 22(1)*, 292-320.
20. Hideg, E. & Novaky, E. (2010). *Changing attitudes to the future in Hungary. Futures, 42*, 230–236.
21. Lannegrand-Willems, L., & Bosma, H. A. (2006). *Identity development-in-context: The school as an important context for identity development. Identity, Journal of Theory and Research, 6(1)*, 85-113.
22. Luyckx, K., Vansteenkiste, M., Goossens, L. & Duriez, B. (2009) *Basic need satisfaction and identity formation: Bridging self-determination theory and process oriented identity research. Journal of Counseling Psychology, 56(2)*, 276-288.
23. Niemiec, C. P., Lynch, M. F., Vansteenkiste, M., Bernstein, J., Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2006). *The antecedents and consequences of autonomous self-regulation for college: A self-determination theory perspective on socialization. Journal of Adolescence, 29*, 761–775.
24. Nurmi, J. E. (2005). *Thinking about and acting upon the future. In A. Strathman & J. Joireman (Eds.), Understanding behavior in the context of time (pp. 31–57). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.*
25. Roeser, R. W., & Lau, S. (2002). *On academic identity formation in middle school settings during early adolescence. In T. M. Brinthaupt & R. P. Lipka (Eds.), Understanding early adolescent self and identity: Applications and interventions (pp. 91–131). Albany: State University of New York Press.*
26. Schwartz, S.J. (2001). *The evolution of Eriksonian and Neo-Eriksonian identity theory and research: a review and integration. Journal of Theory and Research, 1 (1)*, 7–58.
27. Seginer, R. (2009). *Future Orientation: Developmental and Ecological Perspectives. New York: Springer Series.*
28. Seginer, R. & Halabi-Kheir, H. (1998). *Adolescent passage adulthood: Future orientation in the context of culture, age, and gender. Int. J. Intercultural Rel., 11(2)*, 298-217.

29. Sheldon, K. M., & Niemiec, C. P. (2006). *It's Not Just the Amount That Counts: Balanced Need Satisfaction Also Affects Well-Being*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91, 331-341
30. Soenens, B., Berzonsky, M.D., Vansteenkiste, M., Beyers, W. & Goossens, L. (2005). *Identity styles and causality orientations: In search of the motivational underpinnings of the identity exploration process*. *European Journal of Personality*, 19, 427-442.
31. Was, C. A., Al-Harthy, I., Stack-Oden, M., & Isaacson, R. M. (2008). *Academic Identity and Goal Orientations*. Paper presented at the Annual Conference of the Eastern Education Research Association. Hilton Head, NC.
32. Was, C. A., Harthy, I. A., Oden, M.S., & Isaacson, R. M. (2009). *Academic identity status and relationship to achievement goal orientation*. *Electronic Journal of Research in Education Psychology*, 7 (2), 627-652.
33. Was, C. A., Isaacson, R. M., & Wessel, A, R. (2007). *Academic Identity Accounts for Unique Variance in College Students' Study Strategies*. Poster presented at the 19th Association for Psychological Science Convention, Washington, DC.
34. Was, C.A., & Isaacson, R.M. (2008). *The development of a measure of academic identity status*. *Journal of Research in Education*, 18, 94-105.
35. Wei, M., Shaffer, P. A., Young, S. K., & Zakalik, R. A. (2005). *Adult attachment, shame, depression, and loneliness: the mediation role of basic psychological needs satisfaction*. *Journal of Counseling Psychology*, 4, 591-601.